

ВІДГУК
офіційного опонента –
кандидата юридичних наук, доцента, заступника директора з навчально-
методичної роботи навчально-наукового інституту права Державного
податкового університету Лугиної Наталії Анатоліївни, на дисертацію
Топчій Наталії Степанівни на тему
«Процесуальні засади забезпечення недопустимості розголошення
відомостей досудового розслідування», подану на здобуття ступеня доктора
філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право

Вивчення тексту поданої на захист дисертації та наукових праць її автора – Топчій Наталії Степанівни, опублікованих за темою дисертації, дає підстави зробити такі висновки.

Актуальність теми дисертації

У контексті сучасних тенденцій у законотворчому процесі України щодо регулювання кримінальних процесуальних відносин та практичної реалії діяльності органів досудового розслідування, велике значення у наукових дослідженнях з кримінального процесу відводиться інституту забезпечення нерозголошення інформації досудового розслідування, який регламентований ст. 222 Кримінального процесуального кодексу України. В контексті кримінального процесу він трактується як система процесуальних норм, що гарантують конфіденційність досудового розслідування та сприяють досягненню завдань кримінального провадження.

Оглядаючи проблеми вивчення норм кримінального процесуального законодавства, можна погодитися з думкою вчених, які вказують на термінову потребу у законодавчому уточненні визначення поняття та сутності таємниці слідства та суду, а також уточнення конкретних організаційно-правових механізмів захисту обмеженої в доступі інформації. Актуальність дослідження питань кримінального процесу, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності досудового розслідування, підкреслюється і тим, що в слідчо-судовій практиці іноді виникає необхідність застосування цього правового інституту на судових етапах кримінального провадження. Це свідчить про його важливість для всієї

сфери кримінальних процесуальних відносин, а не лише на стадії досудового розслідування.

Отже, обрана тема дисертації Топчій Н.С. на здобуття третього рівня вищої освіти – ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» є своєчасною за сучасних умов, коли Україна тримає курс до Європейського Союзу і впроваджує у своє законодавство провідні європейські стандарти і норми. Оцінюючи зміст дисертації, варто зазначити, що її тема має важливе значення для становлення інституту нерозголошення відомостей досудового розслідування в Україні та формулювання нових наукових положень, пропозицій і висновків, спрямованих на удосконалення національного законодавства, що регулює питання недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування в Україні.

***Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації***

Наукові положення дисертації Н.С. Топчій є обґрунтованими, а сформульовані висновки і рекомендації є самостійними логічними й закономірними. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти задекларованої теми дослідження.

Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність насамперед забезпечені:

- професійним вирішенням здобувачкою низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його;

- використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом статистичних і аналітичних даних (список використаної літератури включає 178 найменувань);

- відповідністю предметної спрямованості дисертаційного дослідження спеціальності 081 «Право»;

- достатньою географією та кількістю напрямів з апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях.

Крім того, належний ступень наукової обґрунтованості результатів дослідження забезпечено завдяки успішному розв'язанню поставлених наукових завдань та правильному оволодінню здобувачкою методологією наукової діяльності. Йдеться про використання здобувачкою системи загальнонаукових та спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких дозволило отримати достовірні й об'єктивні результати дослідження, а саме: діалектичного, методу системного аналізу та системно-структурного, статистичного, формально-логічного, порівняльного правознавства, прогнозування, формально-юридичного.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Ознайомлення зі змістом дисертації здобувачки дозволяє стверджувати, що визначена у вступі мета успішно досягнута, а окреслені завдання виконані. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому способі розв'язання конкретних питань теми.

Характеризуючи наукову новизну дослідження слід зазначити, що дисертація є однією із перших комплексних монографічних досліджень процесуальних засад забезпечення недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування. Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну та визначають особистий внесок у розроблення зазначеної проблематики, є такі положення, висновки та пропозиції: запропоновано доповнення до КПК України щодо запровадження особливого процесуального порядку ознайомлення із матеріалами кримінального провадження учасників кримінального провадження та забезпечення збереження у електронному кримінальному провадженні схоронності відомостей досудового розслідування; на основі вивчення прецедентної практики Європейського суду з прав людини сформовано рекомендації щодо

недопустимості розголошення відомості досудового розслідування в Україні, зокрема, стосовно узгодженості національного законодавства з вимогами ЄСПЛ щодо обсягу таємниці досудового розслідування і режимів поширення відомостей про нього, особливостей використання інформації у кримінальному провадженні журналістами, прямої заборони уповноважених осіб правоохоронних органів розголошувати інформацію, яка може вплинути на справедливість правосуддя тощо; на основі аналізу судово-слідчої практики запропоновано алгоритм дій слідчого судді, судді щодо захисту даних, які стали відомі під час закритого судового розгляду; визначено порядок взаємодії органів досудового розслідування з прес-службами засобів масової інформації, в якому сформовано основні засади, процесуальний порядок їх взаємодії з метою недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування; удосконалено пропозицію щодо включення норми, що забороняє розголошення інформації про особисте життя суб'єкта кримінального провадження без його письмової згоди, до статті 15 КПК України; доктринальну позицію щодо закріплення в КПК України зміст засади пропорційності, якою встановлюється, що будь-які обмеження прав людини під час кримінального провадження допускаються, якщо вони передбачені нормами такого закону й у випадках, коли це дійсно необхідно; наукові погляди щодо захисту відомостей, що становлять державну таємницю, при відкритті процесуальних рішень іншої сторони, у зв'язку з чим запропоновано відповідні зміни до кримінального процесуального законодавства; пропозицію щодо удосконалення процедури фіксації попередження про відповідальність, в основі якої запропоновано доповнити частину 2 статті 222 КПК України положенням про те, що для фіксації попередження щодо недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування складається окремий протокол; визначення поняття «таємниця», під яким запропоновано розуміти тип конфіденційної інформації, яка охоплює дані в галузі оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та правопорядку, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці України; дістали подальшого розвитку твердження щодо покращення чинного законодавства у частині охорони державної

таємниці під час кримінального провадження через закріплення законодавчих положень, які відповідатимуть реаліям сьогодення та можуть бути реалізовані на практиці; пропозиція щодо удосконалення процедури фіксації попередження про відповідальність, в основі якої запропоновано доповнити частину 2 статті 222 КПК України положенням про те, що для фіксації попередження щодо недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування складається окремий протокол; наукова думка щодо внесення відповідних термінологічних змін до Кримінального кодексу України з метою уникнення подвійного трактування положень, які мають схожий зміст; обґрунтування змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства щодо розширення переліку осіб, винних у розголошенні таємниці досудового розслідування, без отримання відповідного дозволу; особливості забезпечення нерозголошення відомостей досудового розслідування у зарубіжних країнах, зокрема щодо системи гарантій забезпечення таємниці досудового розслідування.

У роботі відмічено, що нерозголошення відомостей досудового розслідування є одним із принципів кримінального процесу деяких зарубіжних країн. Проте цьому інституту приділяється недостатня увага з боку законодавця: майже у всіх державах таємниця досудового розслідування, її межі, суб'єкти, гарантії дотримання врегульовано фрагментарно. Більше того, поняття «таємниця досудового розслідування» вживається у зарубіжних країнах досить рідко.

Загалом ступінь наукової новизни дисертаційного дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Повнота викладення наукових результатів дисертації підтверджується

тим, що основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені в 11 наукових публікаціях, серед яких чотири статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, одна стаття – у міжнародному науковому виданні та шість тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 21.10.2020 № 979 та від 09.06.2021 № 608 (в редакції від 01.07.2021).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Отримані результати розширюють і доповнюють теоретичні та наукові аспекти дослідження проблемних питань із кримінального процесу України, а теоретичні положення, пропозиції, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у науково-дослідній сфері, зокрема як підґрунтя для подальших досліджень і вирішення теоретичних питань, пов'язаних з удосконаленням кримінального процесуального забезпечення реалізації інституту недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування у кримінальному провадженні в Україні. Також результати дослідження можуть бути використані під час проведення різних форм занять зі студентами денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Кримінальний процес», «Методика і тактика захисту особи у кримінальному процесі», «Докази і доказування у кримінальному провадженні», «Процесуальна діяльність прокурора».

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх у правотворчій діяльності - під час розробки й удосконалення актів національного законодавства, за допомогою яких здійснюється правове

регулювання інституту нерозголошення відомостей досудового розслідування у кримінальному процесі України; у правозастосовній практиці - для вдосконалення діяльності суб'єктів забезпечення нерозголошення відомостей досудового розслідування у кримінальному процесі України.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок. Перелік використаних джерел містить 178 найменувань.

Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Зауваження та дискусійні положення щодо оформлення та змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи теоретико-правову, наукову, практичну значущість дисертації Топчій Наталії Степанівни, її актуальність, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість її результатів, а також можливість використання пропозицій і рекомендацій дисертантки для подальшого розвитку й удосконалення інституту недопустимості розголошення даних досудового розслідування у кримінальному процесі України, слід наголосити, що окремі положення дисертації є дискусійними або ж недостатньо чітко сформульованими. Зазначене обумовлює необхідність висловлення таких зауважень:

1. У теорії кримінального процесуального права та в законодавстві України в аспекті досліджуваного авторкою інституту вживаються поняття «таємниця досудового розслідування» і «нерозголошення відомостей досудового розслідування». Варто було б у роботі дослідити кожне з цих понять та висловити позицію щодо їх рівнозначності у двох запропонованих варіантах.

2. У тексті дисертації авторкою досліджено систему гарантій нерозголошення даних досудового розслідування. Однією з таких гарантій названо процесуальну форму документів, які складаються для фіксації попередження суб'єктів кримінального процесу про недопустимість розголошення інформації досудового розслідування з попередженням про кримінальну відповідальність. Проте дане положення не знайшло свого логічного продовження у роботі. Не зрозумілою залишилася позиція щодо того, чи має бути окремий документ про попередження особи про заборону розголошення відомостей досудового розслідування, чи авторка підтримує позицію про те, що таке попередження може міститися у протоколі проведення певної процесуальної дії.

3. У дисертаційному дослідженні також доцільно було дослідити зарубіжні кримінальні законодавства і з'ясувати, чи є норма про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування складовою Кримінального процесуального кодексу цих країн і, якщо так, то в якій редакції вона знайшла своє там відображення? Щоб у подальшому використати цей досвід та внести відповідні зміни до Кримінального процесуального кодексу України.

Слід зазначити, що висловлені зауваження мають здебільшого рекомендаційний характер щодо подальшого покращення наукової роботи, є дискусійними та такими, що не впливають на загальну позитивну оцінку, достатньо високий теоретичний рівень та науково-практичну значущість дисертації Топчій Наталії Степанівни.

Відсутність порушень академічної доброчесності

Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертаційне дослідження Топчій Наталії Степанівни містить посилання на використані автором джерела та літературу відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертанткою дотримано. Порухення і академічної доброчесності не виявлено.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці

Дисертація Топчій Наталії Степанівни «Процесуальні засади забезпечення недопустимості розголошення відомостей досудового розслідування» є самостійним та логічно завершеним дослідженням, виконаним особисто дисертанткою на високому теоретичному рівні у вигляді кваліфікаційної наукової праці. Дисертація містить науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок авторки в юридичну науку.

Актуальність і рівень розкриття поставлених проблем, новизна дисертації і ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень, повнота їх апробації повністю відповідають спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка – Топчій

Наталія Степанівна, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

заступник директора з навчально-методичної роботи
навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету
кандидат юридичних наук, доцент

Наталія ЛУГІНА

Державний податковий університет
Підпис: *Наталія Лугіна* засвідчую:
Учений секретар
Степанівна С.
«14» 11 20 23р.